

Avcılığın Kısa Öyküsü ile Türkiye’de Avcılık Hakkında Kısa Bir Özet

Aydın AKIN

Avcılığın ortaya çıkış nedenlerine baktığımız zaman, bunları temelde iki farklı etkene dayandırabiliriz. Bunlardan ilki, insanın primat olarak ortaya çıkışından beri ile, tabiiatta kalış mücadelesi verdikleri yırtıcı hayvanlardır. İnsan ilk ortaya çıktığı zamanlarda, bazıları bugüne kadar ulaşmayan çeşitli yırtıcılara karşı yaşam mücadelesi verdi. İnsanın avlanma için diğer temel nedeni, ‘*homo erectus*’dan beri kullanmaya başladığı araç gereçlerle hayvan avlayarak; et ve kürk gibi temel ihtiyaçlarını gidermesidir. *Homo erectus*’un ilk yontu taşları, bir hayvan avında kullanılmak için çok yararlı değildi. Çok kaba, kullanımsız olan ve çok da keskin olmayan bu taşları daha büyük olasılıkla kemiği kırmak ve iliğe ulaşmak için kullanıyorlardı. Bir şekilde, ölmüş olan hayvanın kemiklerini kırmak için kullanılan taş, geçen bin yıllar içinde sağlam ve ağır giden evrim sonunda gelişti. Artık balta ve mızraklar da kullanılacak, daha sonra da oka geçecek keskin ve öldürücü bir özellik alacaktı. Artık insanın mızrak, balta gibi araçlarla yaban hayvanlarını avlamaları, belirttiğimiz ikinci nedenin başlangıcıdır. Daha ‘neandertal’ devrinde bile, temel araç gereçler, iri otçul hayvanların rahatlıkla avlanması için elverişliydi. Mızrak uçları, iri memeli hayvanlarının etine saplanacak kadar keskinleşmişti. İri boynuzlu geyik, yaban öküzü ve kuzeyde yaşayan mamutlar böylelikle, insanların maddi kültüründen doğan kesici aletler ve silahlarla avlanmağa başlanmıştı. Ne kadar doğal bir buluntudur ki, ilk cinayet olaylarının da devri aynıdır. Böylece avcılık, insanın varoluşu için, daha önce olmadığı kadar önemli bir nitelik taşımağa başlamıştı. Bir zaman, çok uzun dişli bir kedigil olan ‘*smilodon*’ gibi, iri yırtıcı hayvanlara rahatlıkla yem olan insanoğlu (eğer onlara insanoğlu diyebilirsek) artık avlayan konumuna geçmişti.

Metalin keşfi, bu noktada bir devrim olmuştur. İnsan böylelikle kesici ve delici olan silahına istediği şekli verebildi. Bu da silah biçimlerinin çeşitlenmesine neden oldu. Daha önceleri biraz tesadüf eseri ve o da çoğunlukla istenen seviyesinin altında elde edilen keskinlik derecesi, keskinliğin üzerinde çok rahat oynandığı metal silahlarla yakalanabilen bir değer olmuştur. Bu dev keşif, o ana kadar korkulan birçok yabani hayvanın çok rahat alt edilmesi anlamına geliyordu.

İlk olarak Çin'de kullanılmaya başlanan ama etkin silahta kullanılması Batılı toplumlara nasip olan barut ile, ateşli silahlar ortaya çıktı. İlk başlarda ateşli silahların birçok zor ve dezavantaj oluşturan özellikleri vardı. Çok nemli ve yağmurlu havalarda çok rahat sorun çıkarabiliyordu. Kısa mesafelerde ve aniden ortaya çıkan avların vurulması için hiç uygun olmayan bir silahtı. Tekrar doldurulması zaman alıyordu oysa ikinci bir okun atılması sadece ok torbasından ok alıp yayı germe süresi arasındaki o birkaç saniye idi. Ancak önden doldurulmalı tüfekler sonraki dönemde yerini çok daha gelişmiş olan tüfek modellerine bıraktı ve ateşli silahların keskin üstünlüğü geldi. Hala ateşli silahlara alternatif olabilecek hiçbir silah türü gelişmemiştir ve Çinlilerin fişeklerde ve roketlerde kullandıkları barut, çok temel değişikliklere uğramadan bugüne kadar gelmiştir. Ateşli silah ile hayvan avlamak, diğer silahlarla karşılaştığımızda çok daha kolaydır. Eskiden mızrak ile yırtıcı bir hayvana yaklaşmak zorundaydılar ve silah ne kadar keskin ve sağlam olsa da, bu çok tehlikeli bir yöntemdi. Okla avlanmak da bundan daha pratik yöntem değildi.

Avcılığın başlangıcı diye nitelendirdiğimiz zamandan sonra avcılığın amacı bambaşka bir kılığa bürünüyordu. İnsanların insanları öldürmelerini 'avlanmak' olarak nitelendiremeyeceğiz ama, insanlar savaşa hazırlanmak için av seferleri düzenliyorlardı. Spor avcılığı daha sonra bu yoldan çıkacaktır ama spor avcılığının aksine av seferleri sağ kalmak için çok önemlidir. Av seferleri hem kendilerinin, hem de atlarının savaşa hazır olması ve savaş halinde silahların daha isabetli ve doğru kullanılmaları için oldukça gerekliydi. Bunun dışında, eğlence ve güç gösterisi olarak da görülen bu avlanmalar, ilk insanın korunma için yaptıkları avlanma ve av hayvanlarından yararlanmayı da rahatlıkla içerecektir. Örneğin, tarlalara musallat olan yaban domuzlarının avlanması ile, eti ve postu elde edilmekteydi. Ya da saldırganlaşan bir ayı köylülerin şikayeti üzerine, silahlı asiller, askerler ya da şövalyeler tarafından öldürülüyordu. Bu özellikle şövalyeler ve asiller için bir cesaret ve kahramanlık göstergesiydi. Böyle bir kişinin ayı, arslan gibi hayvanları öldürmesi, zaman ve coğrafyasına göre, resim ya da kabartmanın birinde yer alabiliyordu. Bütün bunlar, dünyanın bir çok kavim ve toplumunda, avlanmayı prestijli bir noktaya getirmiştir. Özellikle de yöneticiler ve asiller avcılıktan ve verdiği o kudret duygusundan çok zevk alıyorlardı. Ve hatta o kadar zevk alıyorlardı ki, bazı iri otçulların köylüler ve çiftçiler tarafından avlanması yasaklanmıştı ve cezaları bugünkü av yasalarından sertti, ölüm cezasına kadar ağır maddeler içerebiliyordu.

Yine de her zaman bir ülkede çok sayıda avcı oluyordu. Avın kontrolsüz olarak yapılması sonucunda bazı bölgelerde iri yırtıcıların tükenmeğe başlaması çok erken tarihlerde oldu. İngiltere’de yaban domuzu daha orta çağda tamamen yok edilmişti. Yunanistan’da aslan 5. yüzyılda tamamen tükendi. Benzer şekilde, Anadolu aslanının da 10. yüzyılda ortadan kalktığı tahmin ediliyor.

İri, hantal ve kendini başarılı olarak koruyamayan ve saklayamayan iri hayvanlar çok daha erken yok olacaklardı. Bunlardan belki de bilineni, neandertal zamanında bile mağara duvarlarına resmedilmiş ve Mezopotamya kültüründe de işlenen yaban öküzüdür. Literatürde Almanca adı olan Auerochse (Türkçe okunuşu: *Aueroks*) ile de anılan yaban öküzü yavaş yavaş ortadan kalktı. Önce, en yoğun olarak avlandığı yerlerde ortadan kalktı ve yüzyıllarca süren bu büzülmeden sonra, 1627 yılında Polonya’nın ormanında bir ölüsüne rastlandı. Bilinen bu son kayıttan sonra yaban öküzünün başka bilinen kaydı yok. İşin ilginç tarafı, Avrupa bizonunun sığınağının da aynı coğrafyadaki ormanlar olmasıdır. Bir zamanlar Kuzey yarımkürenin çam ve karışık ormanlarında bulunan Avrupa bizonu, İkinci Dünya Savaşı başında sadece Litvanya ve doğu Polonya ormanlarına sıkışmıştı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında bir kısmı Alman askerleri tarafından öldürülen ve yenilen Avrupa bizonları, kurtarılan bireyler sayesinde tekrar üretildi ve en azından şimdilik yok olmaktan kurtarıldı.

Avcılığın doğaya verdiği zarar, sömürgeciliğin tüm dünyayı etkisine almasıyla ayrı bir boyut kazandı. Avrupalılar Asya, Amerika ve Afrika’da birçok bölgeyi sömürgeleştirdiler. Barutun kullanımının Avrupa’da geliştiği ve yaygınlaştığı zaman ile hemen hemen aynı zamanlara düşen bu devirde avcılık, belki de en yıkıcı safhasına girdi. Yabaneşegi ve zebra arasında bir geçiş türü olarak kabul edilen kuagga ve bazı antilop türleri bu devirde tükendiler. Kendi ülkelerindeki bazı av hayvanlarını avlaklarda tutmaya başlayan Avrupa milletleri, sadece sömürge olarak algıladıkları bu yerlerde katliam görüntüsü veren avlar düzenlediler. Altmışlı yıllardan itibaren ivme kazanan koruma anlayışı, özellikle bazı popüler türlerin korunması için ciddi çalışmaların başlamasına neden oldu. Kutup Ayısı, bazı Balina türleri, Panda, Kudu antilopu gibi türlerin bazılarının azalmaları engellendi ya da düşük bir seviyeye çekilebildi, hatta bazı türlerin sayılarında ciddi artışlar sağlanabildi. Bunlardan en popüler örneklerden biri de, 1930’lu yıllarda tükenmenin eşiğine gelmiş olan Sayga antilobudur. Hazar denizinin kuzeyindeki düz bozkırlardan başlayıp, Orta Asya içlerine kadar yayılış gösteren ve hafif öne sarkık burun yapısı ile rahatlıkla tanınabilen Sayga antilopunun sayısı bin civarına kadar düşmüştü. Bu durum üzerine alınan av yasağı ve koruma kararı ile sayga antiloplarının sayısı hızla arttı ve tekrar yüksek bir sayıya ulaştı. Benzer başarılı örneklere baktığımızda, sayıları istikrarlı ve hızlı şekilde artan türlerin çoğunun, otçullar olduklarını görürüz. Bu nedenle de avcılık yüzünden sayıları azalmış olan otçul türler (özellikle geyik, antilop, dağ keçisi gibi türleri içine alan boynuzlular),

dikkatli koruma ve üretme programları sayesinde tekrar sağlıklı sayılara kavuşabilmiştir. Ama etçiller, çeşitli tropik kuş türleri ve değişik memelileri (lemurlar, keseli türler) göz önüne alırsak karşımıza çıkacak olan tablo kötümser hale geliyor.

Türkiye’de Avcılık

Türkiye’de avcılık, 1937 yılında kabul edilen 3165 sayılı Kara Avcılığı Kanunu tarafından düzenlenir. Her yıl Av Komisyonu toplantısının kararı çerçevesinde o yıl için; çeşitli av hayvanlarının av mevsimleri, yasaklanan av arazileri, avı yasak türler, yasak avlanma biçimleri ile ilgili cezalar karara bağlanır. Bu toplantılarda devletten yetkili bulunduğu gibi, avcı derneklerinden, üniversiteden yetkililer katılır. Farklı mevki ve görevlerin karşı karşıya geldiği bu toplantılarda, iki zıt eğilim göze çarpar. Bunlardan bir tanesi, yaban hayatına sadece av rezervi olarak bakan ve bunun dışındaki ekosistem dengesini ve koruma anlayışını algılayamayan “avcı” bakışı, öteki, sesi yavaş yavaş ama kararlı bir şekilde çıkması söz konusu olan “korumacı” anlayıştır. Bu anlayış, bizi çevreleyen tabiata karşı sadece av rezervi ve döviz kaynağı olarak değil ama daha bütün olarak bakmaktadır. Türkiye’de daha yeni gelişmekte olan anlayış, ne yazık ki ilgili kişiler ve kurumlarda yer edinmemiştir. Ama bu temel farklılığa rağmen, nesli azalan hayvan türleri avlanması yasak tür listesine alınır. Bir zamanlar avlanması yasak olmayan türler, o türlerin sayı ve yayılışının azalması üzerine, avı yasak olanlar listesine geçer. Uzun yıllardan beri alageyik, kızılgeyik, dağ keçisi, yaban koyunu, ceylan, vaşak, toy kuşu gibi türlerin avı yasaktır. Bunların dışında, uzun bir kuş ve memeli listesi içeren avı yasak olan türlerin bazıları, bu yasaklara rağmen azalmağa devam etmiştir. Bu da, belli çalışmalar sonrası oluşturulan ve biçimlendirilen av kanununun Türkiye’de geçerliliğinin zayıf kaldığını göstermektedir. Bunun temel nedeni hakkında çeşitli görüşler oluşturmak mümkündür ve aşağıdaki etkenleri sıralamak yanlış olmayacaktır.

Yasaların caydırıcılığının zayıf olması:

Her ne kadar eğitilmiş bir halkta, avcılık ve başka tür yasakların çiğnenmesinin az olması beklenirse de, mantıklı caydırıcılık gücü çerçevesinde alınmış olan cezalar, kaçak avcılığı ‘bir noktaya kadar’ sınırlayabilmektedir. Türkiye’de kaçak ve yasak usullerde yapılan avcılığa verilen cezalar, son yıllara kadar caydırıcı olmaktan öte komik seviyede kaldı. Böylelikle, sadece ceza nedeni ile kaçak av yapmaktan çekinen kişiler kaçak avcılıktan çekinmeyebiliyorlar.

Avcıların bilgi düzeyi:

Son zamanlarda neden olarak ileri sürülen eğitim seviyesi, av kanunlarının yetersizliği için temel bir neden olarak da gösterilebilir. İnsanların birçoğunun vahşi doğa ile ilişkilerini kaybettiği (çiftçileri vahşi doğanın içinde değil ama kenarında yaşayan kişiler

olarak görmek daha yararlı olacaktır) bir noktada doğa hakkındaki temel bilgilendirme ve eğitim, ailelerden ziyade okuldan edinilecektir. Ama eğitim sırasında doğa bilinci verilemeyen kişiler, okul eğitimindeki sonraki hayatlarına da, bu bilince sahip olmadan avcılığa devam edeceklerdir. Böylelikle; Hirfanlı barajında yakalandıkları zaman, kaz ve kuğuyu ayırt edemedikleri tespit edilen avcılar kadar cahil bir avcı kitlesi olacaktır. Son zamanlarda çalışmaların yapılmış olmasına rağmen birçok avcının, av hayvanları ve temel doğa bilgisinden yoksun olduğu izlenimi güçlüdür.

Belki de bu konuda bir çözüm, av teskeresi almak isteyen kişilerin oldukça kapsamlı bir bilgilendirmeden geçirilmesidir. Ve bilgilendirmenin doğal bir sonucu olarak, başvuran kişilerin sınava tabi tutulması, bu konudaki ciddiyetin gösterilmesi ve doğa bilgisinin aktarılması av tezkeresini daha anlamlı hale getirecektir.

Boş inançlar:

Yine eğitim zayıflığı ile açıklanabilen boş inançlar avcılıkta da kendisi gösterebilmektedir. Geceleri faaliyete geçmesi, insanı hafif ürküten görüntüsü ve sessiz uçuşu yüzünden, ayrı bir alemde gelmiş gibi bir hava uyandıran baykuş, bazen boş inançların kurbanı olmaktadır. Evcil hayvanlara zarar vermeyen ve asla av hayvanı olarak algılanamayacak olan baykuşlar, ava çıkan kişiler tarafından çok kere vurulmaktadır. Bir evin üzerinde konup da ötmesinin uğursuzluk getireceği gibi, tamamen boş ve anlamsız inançlar yüzünden birçok avcı tarafından sevilmemektedir. Buna benzer bir önyargı da, insanların mezar kazıcı olarak kabul ettiği ve biraz da çirkin görüntüsü yüzünden sevmediği sırtlandır. Sırtlan da, av seferinin hedef olarak benimseyeceği bir hayvan değildir ve kayda değer hiçbir trofesi yoktur ama rastlandığında çok kez öldürülen bir hayvandır.

Nüfus artışı:

Türkiye’de istatistiklere baktığımız zaman, nüfus artış oranı Avrupa ortalamasının çok üstündedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu 1923 yılından bugüne kadar nüfusu 13 milyondan 70 milyona yükseldi. Böylece ıssız yerlere insan yerleşimleri yöneldi, endüstriyel alanlar hızlı şekilde arttı, yollar açıldı. Bir zamanlar yollar ile ulaşılabilir halde olan dağlık ve ormanlar alanlar, açılan yollarla ulaşılabilir hale geldi. Artık önceleri avcılar zor ulaştığı yerler, avcılar tarafından çok rahat bir şekilde ulaşılan yerler haline geldi. Bu da o alanlarda yaşayan birçok hayvanın tükenmesi anlamına gelecekti. Türkiye’de yaşayan av hayvanlarının gördüğü yoğun av baskısının, yoğun ve halen de yoğunlaşmakta olan nüfus ile birebir bağlantılı olduğunu kabul edersek, ki böyle bir saptamada bulunmak mantıklı olur, belli başlı yaban hayvanlarının yayılışlarının daralmasının ve azalmalarının temel nedeni olarak nüfus artışını görebiliriz. Aynı zamanda bu temel nedeni, diğer nedenleri oluşturan ya da ateşleyen bir olgu olarak

da algılayabiliriz. Nüfus artışı dolaylı ve dolaysız olarak, avcılık ya da başka bir nedenle bağlantılı olsun, doğadaki birçok olumsuz değişimin temel nedeni olmuştur.

Buna örnek olarak, son yıllarda adından çok söz ettiren Anadolu leoparı verilebilir. 20. yüzyılın başına kadar Ege’nin özellikle güneybatı taraflarında cirit atan bu iri yırtıcı, tartışmasız olarak yoğun av baskısı nedeniyle bölgeden tamamen silindi. Anadolu leoparının bu kadar hızlı bir şekilde yok olmasını, kısmen bölgede açılan yollara da bağlayabiliriz. Ancak son yıllarda tekrar gündeme gelen Anadolu leoparı, insanın ulaştığı her yerde leopar ve benzeri türlerin hemen kaybolacağı varsayımın çok da doğru olmayacağı tartışmasını da canlandırdı. Buna komik bir örnek olarak, Kenya’nın başkenti Nairobi’de yaşanan olayı anabiliriz. Yakın sayılabilecek bir tarihte, Nairobi şehri hayvanat bahçesinden bir leopar kaçmıştı. Bunun üzerine harekete geçen yakalama ekipleri şaşkına düşmüşlerdi, çünkü şehirde üç tane leopar yakalanmış, şehirde fark edilmeden yaşayabilen leoparların varlığı anlaşılmıştı. Her ne kadar, insanın tahrip ve yok etme gücü olsa da, doğa ufak şakalar yapabiliyor.

Av silahlarının gelişmesi:

20. yüzyıl av silahlarının en hızlı şekilde ilerleme gösterdiği dönem oldu. 19. yüzyıla kadar ağızdan doldurmalı av tüfekleri kullanımdaydı, ancak 20. yüzyıla doğru arkadan doldurmalı silahlar tamamen yaygınlaştı. Çok kısa bir süre içinde birden fazla mermi haznesi olan tüfekler (ki piyade silahlarından türemişti) ve sonrasında otomatik dolumlu ve seri atan tüfekler ortaya çıktı. Böylelikle hedefini iskalayan avcı, hemen ikinci ve üçüncü atışını yapabilecekti. Bu da avın büyük olasılıkla vurulacağı anlamına geliyordu. Bu teknolojik ilerleme, er geç Türkiye’ye de yansdı. Uzun süre sınırlı tutulan dışalım sayesinde gelişmiş ve otomatik tüfekler çok fazla yaygınlaşmamıştı ve belki de uzun yıllar zor olan dışalım, yaban hayvanlarının durumuna az da olsa yardımcı olmuştu. Türkiye 1980’li yıllardan sonra dışalımın çok daha kolay hale getirilmesiyle en gelişmiş ve seri tüfeklerin rahatlıkla elde edilebileceği bir ülke haline geldi. Mevcut av yasaları genelde dikkate alınmadığı için, yasak olan seri otomatik tüfekler kullanılmaya başlandı. Çoğu avlanması yasak olan iri av hayvanlarını kaçak olarak avlayan kişiler, bu kaçak avcılık için kaçak silahlara gereksinim duyacaklardı. Dağ keçisi, yaban koyunu ve karaca gibi türlerin avı, 70 metre menzilli çifte ile neredeyse olanaksızdı. Bundan dolayı dürbünlü modelleri de dahil olmak üzere çeşitli uzun menzilli av tüfekleri piyasaya girdi. Köylerde bazen bulunan mavzerleri çok geride bırakacak tüfek modelleri geldi. Son yıllarda yaşanan ekonomik krizlerden dolayı iyi bir silahın fiyatı caydırıcı olabilse de, halen birçok avcıda modern ve aslında yasak tüfeklerin olduğu sanılmaktadır.

Türkiye’de Avcılığın Tehdit Ettiği Başlıca Türler

Türkiye’de yaşayan birçok kuş ve memeli türünün avlanma tarafından tehdit edildiklerini söyleyebiliriz. Ama bu durum türler ve cinsler arasında çok çeşitlilikler gösterebilmektedir. Bunlardan sülüngiller ailesi, Türkiye’de çok zarara uğrayan kuş familyasıdır. Bunu iki temel nedene bağlayabiliriz. Bunlardan birincisi, hepsinin etinin lezzetli olması ve diğer nedeni de, tüfek ile çok rahat avlanılabilen türler olmasıdır. Doğu Anadolu’da nispeten daha bol olan kınalı keklik (*Alectoris chukar*) özellikle Orta Anadolu’da çok azalmıştır, hatta bazı bölgelerde pek rastlanılmamaktadır. Kınalı keklikten, karışık boz ve kızıl renkleri ile ayrılan çil kekliğin (*Perdix perdix*) durumu biraz daha iyidir. Bu ailenin yaban tavukları grubunun tek üyesi olan Kafkas huş tavuğu (*Tetrao mlokowiczii*) ise Türkiye’nin dar bir dağ şeridinde, Bayburt ve Artvin illerinde arasındaki dağlarda ve alpin kuşakta yer almaktadır. Çok ıssız yerlerde yaşadığı için birçok bölgede varlıklarını bugüne kadar sürebilen huş tavukları, bu sefer de insanların daha dolaylı bir etkisinden, yani turizmden bir miktar zarar görebilir. Bunun nedeni, kuluçka zamanında yuvalarından kalkmak zorunda kalan kuşların yumurtalarının civciv verememesi olacaktır. Siyaha yakın renge ve lir şeklinde kuyruğa sahip olan Kafkas huş tavukları, ayrıca Kafkasya’nın bazı kesimlerinde bulunmaktadır. Bu ailenin bir üyesi de kuzeyden göçmen olarak gelen ve özellikle Karadeniz taraflarında kitlesel olarak avlanan bildircindir (*Coturnix coturnix*). Özellikle kuzey komşularımız Ukrayna ve Rusya’da üreyen bildircinler, daha çok gece göç ettikleri göç yolları boyunca yoğun şekilde avlanmaktadır. Ama bütün bu av baskısına rağmen, bildircinlerin nesli tükenmekten şimdilik uzaktır. Bu ailenin en gizemli ve iri üyesi olan Hazar ur kekliğinin (*Tetraogallus caspius*) yayılış alanı tam bilinmemektedir. Erişkin bireyi 2,5 kilo, yani keklikten yaklaşık beş kat ağır ve iki kat daha uzun olan ur keklikler, daha çok Orta Toroslardan Doğu Anadolu dağ kütlesi üzerinde yaşamaktadırlar. Güney illerinde yaşayan turaç (*Coturnix coturnix*) kuşunun nesli, kınalı keklikten daha ağır şekilde tehdit altındadır. Erkeği çok güzel siyah, beyaz ve kiremit kırmızısı renklerin karışımına sahip, yaklaşık keklik iriliğinde olan turacın yayılışı, avcılığın da ağırlıklı etkisiyle, Silifke’den Mardin taraflarına kadar uzanan ince bir çizginin sadece bazı kesimlerinde bulunmaktadır. Bölgenin nüfus yoğunluğunun çok hızla artmış olması, bu zarif kuşların yayılışı ve nüfuslarını çok olumsuz etkiledi. Daha çok Güneydoğu Anadolu’nun sınır bölgelerinde yaşayan kum kekliği (*Ammooperdix griseogularis*), kum renginde ve boğazı gri renktedir. Her ne kadar yörede sıkça rastlansa da, kum keklikleri de avlanma baskısından dolayı tehlike altına girebilirler.

Kuşlardan en ağır darbeyi alan tür herhalde toy kuşudur (*Otis otis*). Avrupa kıtasının en büyük kuşu olan ve biçim açısından devekuşuna andıran toy kuşunun tercih ettiği yaşama alanları, geniş bozkır araziler ve yarı çöllerdir. Bir zamanlar Şereflikoçhisar’daki karpuz bahçesi sahiplerini şikayet ettirecek kadar çok sayıda olan toy kuşu, 1950’lerde

modern av tüfeklerinin Türkiye’de daha yaygınlaşması ve aynı yıllarda Türkiye’de petrol arama çalışmalarında yer alan Amerikalı ekiplerin de bu bölgede kitleler halinde avlanmasından dolayı büyük kayba uğramıştır. Bir zamanlar kalabalık sürüler halinde Tuz Gölü taraflarında bulunan toy kuşunun sayısı ve yayılışı çok dramatik şekilde düşmüştür. Bu konuda çalışmalarda bulunan kuşbilimciler, Türkiye’de yaklaşık 500 adet toy kuşunun kaldığını belirtiyorlar. Bu büyük kuşun Avrupa’da en yoğun popülasyona sahip olduğu yer, 17.000-19.000 toyun yaşadığı İspanya’dır.

Bir kısmının Türkiye’de ürettiği, birçoklarının da göçmen olarak geçtiği ya da kışladığı ördekğiller ailesi de, dünyanın hemen hemen tüm bölgelerinde olduğu gibi, Türkiye’de de oldukça yoğun şekilde avlanan kuş ailesidir. Özellikle sonbaharda, kuzey ülkelerinden göçmen olarak ve kışlamak için gelenlerle kalabalıklaşan ördek ve kaz türleri yoğun şekilde avlanmaktadır. Bazı nadir yerel türler dışında, Türkiye’de görülen kaz ve ördek türlerinin nesillerinin tehlike altında olduğunu söyleyemeyiz. Bazı türlerin nispeten az olmasının nedeni, dar bir coğrafyada olması ya da çok sınırlı habitatla açıklanabiliyor.

Türkiye’de de bulunan yaz ördeği (*Marmaronetta angustirostris*), birçok ördek türünün aksine, erkeğinin de soluk toprak renklerine sahip olduğu bir ördek türü. Ilman kuşağın çok belirli bir bölgesindeki alçak alanlarda bulunan tatlı su göllerinde yaşayan yaz ördeği, Fransa ve İtalya’da artık üremiyor. Türkiye’de 150-250 çiftin yaşadığı tahmin ediliyor. Fırat nehrinde ve nehrin yakınlarındaki tatlı göllerde nispeten sağlıklı bir popülasyona sahip olan bu türün Avrupa ve Kuzey Afrika’daki yayılışı halen daralmaktadır. Bazen iklim değişimi ve üreme alanlarının tahrip edilmesi ile sayıları azalan türler için av baskısı ek bir faktör olarak bu türlerin sayısının ivmelenen bir hızda azalmasına neden olabilir. Bundan dolayı, başka nedenlerden dolayı sayıları azalan türlerin av yasağı kapsamına alınıp yasağın dikkatle uygulanması o türlerin korunması için atılacak adımlardan biri olabilir.

Geyik, alageyik, dağ keçisi ve yaban koyunu gibi türler de, avlanmaları yasak olmasına rağmen, avlanma tehdidi altındadır. Bunlardan alageyik ve ceylan koruma alanları dışında hemen hiç yok gibidir. Bu nedenle de içinde buldukları milli parklar onların sığınakları gibidir. Karaca nispeten daha geniş bir yayılışa sahiptir. Hatay’ın Amanos dağlarından başlayıp, Toroslara ve Karadeniz ormanlarına kadar geniş yayılış gösterir. Bazı bölgelerde, aşırı avlanma yüzünden yok oldular. Kızıl geyik de, karacaya benzer bir yayılış gösterse de, çok daha dar alanlarda varlığını sürdürmektedir. Karadeniz’de olduğu gibi, İç Anadolu’da bulunan bazı orman kütlelerinde oldukça sağlıklı bir popülasyona sahiptir, Afyon-Akdağ ve Eskişehir-Türkmen dağında sıkça rastlanmaktadır. Yaban koyunu ise iki bölgede olup, İç Anadolu’daki son dayanakları olan Konya-Bozdağ’da korunmaktadır ve bu sayede popülasyonları yaklaşık bine kadar varmıştır. Van bölgesinde yaşayan alttürün yöre avcıları tarafından avlanması

söz konusu olsa da, son yıllara kadar bölgede yaşanan olaylar, orada yaşayan yaban hayvanlarına dolaylı olarak yararlı oldu. Uzun yıllar süren olayların etkisiyle avlanmak neredeyse olanaksız ve tehlikeli hal almıştı. Bu bölge mayın korkusu, boşlatılan köyler ve yıllar süren gerginlik nedeniyle avcıların pek uğrayamadığı yerler oldu. Özellikle yaban domuzu nüfusunun arttığı ama bunun yanında yaban keçilerinin sayısının da bazı dağlık alanlarda arttığı söylenebilir.

Av hayvanı olmayan, bazı istisnalar dışında evcil hayvanlara ve kümes hayvanlarına zarar da vermeyen yırtıcı kuşların öldürülmelerini avcılık kavramı içinde açıklamak belki de yanlış olacaktır. Kanunlara göre yasak olsa da, kuş doldurmak Türkiye’de hala yapılmaktadır ve yaptırımları, doğa koruma ile ilgili diğer kanunlarda olduğu gibi, caydırıcı olmaktan oldukça uzaktır. Bu rahatlıktan dolayı da, çeşitli doğanlar, atmaca ve şahinler vurulup doldurulmaktadır. Bu şekilde vurulan binlerce kuşun doldurulmuş örneklerini birçok kebabçı, restoran ve hatta bir kuşu sembol olarak almış ve bundan dolayı da daha özenli olması beklenen futbol kulüplerinde rahatlıkla bulabilirsiniz. Yırtıcı kuşların alan başına birim yoğunluğunun av kuşlarına göre çok daha az olduğunu göz önünde bulundurursak, bu tür olayların görüldüğünden de yıkıcı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Türkiye, kaçak avcılığın oldukça yoğun bir şekilde yapıldığı ve diğer Avrupa ülkelerine göre av kanunlarının en ciddi şekilde çiğnendiği bir ülke. Belli çalışmalar sonucunda belirlenen av kanunları, genelde kağıt üzerinde kalmaktadır. Kaçak avcılığın faunaya vermiş olduğu zarar hakkında çalışma yapmak da zordur. Çünkü hangi türlerin nerelerde bulunduğu hakkında geniş bir çalışma yok. Türkiye’deki bazı araştırmacılar ve derneklerin çalışması, yurt dışındaki bazı kuş gözlem kuruluşları, akademik çevrelerin önemli çalışmaları olsa da, bu önemli bilgiler birçok kaynaktan dağınık olarak bulunuyor. Son yıllarda bu konuda önemli adımlar atıldı ve kuş/doğa gözlemcilerinin sayısının hızlı bir şekilde artmasından sonra da, ekolojik açıdan önemli olan bölgeler; bu zenginliği oluşturan nedenler ile daha rahat saptanmaya başladılar ama bu olumlu gelişmenin daha çok sulak alanlar için geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Sulak alanın sınırları bellidir ve hangi kuş türlerinin tercih ettiği de bilinmektedir. Böylece dikkatli bir bekleme ve gözlem sonucunda, sulak alanda bulunan kuş türleri daha rahat bir şekilde saptanabilir ve yaklaşık sayıları hakkında bir sonuç çıkartılabilir. Ama dağlık ya da ormanlık bir bölgede yaşayan türleri için bu ölçekte çalışmanın yapılması çok daha zordur ve özellikle de bu şekilde yayılış gösteren türlerin yayılma alanları ve nüfuslarının saptanabilmesi için daha uzun bir sürede toplanmış bilgilere ve çeşitli kaynaklara gereksinim vardır. Bu türlerinin birçoklarının gececil olması, bu durumu çok daha zorlaştırmaktadır. Yaban kedisi gibi bir türün yayılışı hakkında bilgi edinmek bu açıdan çok daha zordur, çünkü kendisini, bölgede yaşayanlara belli etmeden uzun süre yaşayabilir. Ya da karakulak (vaşağa benzeyen bir yabani kedigil)

gibi, ürkek ve evcil hayvanlara fazla zarar vermeyen bir türün yayılışını belirlemek de oldukça zor bir çalışmadır. Bu nedenlerden dolayı, sulak alanlarda yaşayan kuş türlerinin yayılışları hakkında daha ayrıntılı bilgilere sahipken; yaban kedisi, karakulak, sırtlan gibi türlerinin yayılışı hakkında fazla bir şey söyleyemiyoruz. Ur keklük gibi, dağlık bölgelerde yaşayan türler için de benzeri geçerlidir. Türlerin yayılışı ve nüfus yoğunlukları hakkında bilgi birikiminin oluşmasını sağlamak ve değişimleri haber alabilmek için, birçok kaynağın birleştirilmesine ihtiyaç duyulacaktır. Bu konudaki en temel bilgi kaynaklarından biri olan avcıların bilgi seviyesi yeterli değildir. Ayrıca birçok türün saptanması da uzmanlık işidir.

Global Ekonominin Yeni Bir Olgusu: Av Turizmi

Yabancıların Türkiye’de avlanmaları yeni bir konu değildir. Osmanlı zamanında da, Türkiye’nin kuruluş yıllarında da, Türkiye’de geçici süre için bulunan kişilerin birçoğlarının, kuş ya da büyük av partilerine katıldığı bilinmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonraki ekonomik atılım yıllarında, yurtdışından gelen mühendis, teknik eleman gibi kişilerin uzun süren şehir dışı görevlerindeki birkaç eğlence aracı olarak avcılık gözükmüyordu. Denetimin az olması ya da bu tür avcılığa göz yumulması ile, yabancı uyruklu avcılar rahatlıkla avlanabilmişlerdir.

Son yıllarda av turizmi haberlerde oldukça sık duyulan bir haber. Adından da anlaşılacağı gibi, yurtdışından gelen avcıları avlandırarak ülkeye döviz kazandırmak Türkiye’de de yeni olarak uygulanmağa başlanan bir olgu. İlk olarak, Antalya’nın Düzlerçamı’ndaki milli parkta yaşayan dağ keçileri yabancı av turizmine açıldı. Daha sonra da, Artvin’in Yusufeli ilçesinde boz ayı avına başlandı. Türkiye’de turizm av sahası olarak açılacak yer sayısı, sınırlıdır. Zengin doğasına rağmen, avcıların en çok çekecek olan iri av hayvanlarının popülasyon yoğunluğunun düşük ve hatta sıfıra yakın olması, bu ülkede çok sayıda av sahasının açılması açısından oldukça büyük bir engeldir. Ama bunu kabul etmeyip, sadece az bir döviz kazancı için rastgele olarak açılacak av sahaları, oradaki faunayı hemen zarara uğratabilir. Birçok bölgede, yabancı av gruplarının ilgisini çekebilecek olan çengelboynuzlu dağ keçisi (*Rupicapra rupicapra*), dağ keçisi (*Capra aegagrus*), boz ayı (*Ursus arctos*) popülasyonu, üreme hızları ve diğer konularda yeterli bir bilgi birikimi yoktur. Bu nokta da, gereksiz miktarda av sahalasının açılmasını çok tehlikeli bir noktaya getiriyor.

Milli Parklar, Av Koruma Sahaları

1966 yılında Antalya-Düzlerçamı’nın kurulmasından sonra, çeşitli statülerdeki bölgeler, içinde barındırdığı hayvan ve bitki örtüsü ile birlikte koruma altına alındı. Bunların belli başlı olanları devlet tarafından korunmaktadır (Düzlerçamı ve Bozdağ sahalarında olduğu gibi). Ancak yıllık av komisyonu tarafından saptanan avlanma yasak alanlarının

varlığını hissedip sevinmek, aldatıcı ve 'pollyannacılık' olarak görülebilir. Çünkü, özellikle ücra kesimlerde denetim çok zordur. Ayrıca birçok bölgede koruma amacı ile somut bir önlem alınmadığından, oradaki kaçak avlanma biraz da civarda yaşayan köylülerin insafına kalmış bir konudur. Bu açıdan da av koruma sahası içinde bulunan hayvanların insandan korunduğunu pek söyleyemeyiz. Ayrıca, av turizmi, sadece çok sınırlı bölgelerdeki uygulamaları içerdiğinden, genel avcılık çerçevesi için bakmamak gerekir.

Olumlu adımlar, bilinçli avcılar

Son yıllarda, av hayvanlarının nasıl azaldıklarını ve hangi türlerin daha çok azaldığını gören kişiler de, meraklarından dolayı, düzenli bir şekilde doğanın içinde olan köylüler ve avcılardır. Köylü avcılar daha çok kendi sahalarında avlandıkları için, kendi bölgelerini iyi bilmektedirler ve türler hakkında belli bir düzeyde ilgisi ve bilgisi olursa, o bölgedeki av hayvanlarının zaman içindeki artışı ve azalışları hakkında bilgi sahibi olurlar. Bunu, düzenli ve sıkça avcılık yapan ve meraklı şehirli avcılar için de söyleyebiliriz. Eğitilmiş ya da sağduyulu bazı avcıların çalışmalarından da burada bahsetmekte yarar var. Özellikle de İstanbullu ünlü avcıların başını çektiği, Bilinçli Av Merkezi, avcılığın bilinçli bir şekilde yapılması için çalışıyor. Bazı yöresel avcıların, kendi yörelerindeki av alanlarının ya da bazı türlerin korunması için çaba gösterdiklerini görüyoruz. Bu avcılardan örnek olarak verilebilecek kişi, yakın zamanda kaybettiğimiz rahmetli İbrahim Aksaz olup, Kütahya yöresindeki toy kuşlarının korunması için somut şekilde çalışmış ve hatta korunmaları için bekçiler tutmuştu. Ancak maalesef avcıların genel çoğunluğunu, av hayvanları hakkındaki bilgilerini ve avcılığa bakışını gördüğümüz zaman, bu çabaların genel gidişat içinde tatlı istisnalar olduğunu görüyoruz.

Sonuç

Türkiye'de, özellikle nüfus artışı ve düşük bilgi seviyesi yüzünden, zengin olan Anadolu faunası ciddi zararlar görmektedir. Birçok hayvan türünün yayılışları daralmış ve hatta bir kaç tamamen tükenmiştir. Şu anda, durumun akışını ters yöne çevirecek ciddi önlemlerin alındığını ve doğru uygulamalarının yapıldığını söyleyemeyiz, ancak geç de olsa, doğa koruma olgusunun geliştiğini görebiliriz. Hem Türkiye'de bulunan yaban hayvanlarının dağılım haritaları netleşmeğe başladı, hem de çeşitli dernek ve kuruluşlar, bu konularda çalışıyorlar. Nesli azalan türler daha belirgin ve somut belgelerle ortaya konuyor, önemli sulak alanlar ortaya konuyor ve bunlar koruma/ eğitim projelerine dönüşüyor. Kültürel değerlerimizin geç anlaşılması gibi, Türkiye'deki tabiat koruma kavramı çok geç ortaya çıkmıştır ve gerekli tabana ulaşmakta güçlük çekmektedir. Bunu büyük oranda eğitime bağlayabiliriz.

Avcılık, son yıllardaki bazı olumlu gelişmelere rağmen, av hayvanı olsun ya da olmasın, Türkiye’deki birçok hayvan türü için tehdit olmaktadır. Kanunların uygulanmamasından dolayı, bu avı yasak türler için de geçerlidir. Koruma alanları ve milli parklar, birçok av hayvanının korunması açısından yararlı ve gerekli olsa da, bu koruma adalarının dışındaki doğada, yaban hayatının yok olmanın eşiğine gelmesi, bu alanları son sığınak haline dönüştürecektir. Kaldı ki, sınırlı bir alanda koruma da, hastalık ve genetik havuzun fakirleşmesi gibi sorunları beraberinde getirebilir. Eğer ülkemizdeki yaban hayatının ve bunun içinde yer alan av hayvanlarının korunmasını istiyorsak, bunu ancak çok kapsamlı ve uzun vadeli çalışmalarla sağlayabiliriz. Avcılığın denetlenmesi, cezaların mantıklı düzeyde ve caydırıcı olması, av tezkeresinin sınavdan sonra verilmesi, biyolog ve genetik uzmanlarının da yer alacağı koruma projeleri, türlerin dağılım ve sayı çalışmalarının yapılması ve düzenli olarak izlenmeleri ile ibreyi döndürme şansı hâlâ vardır.

Özet:

Avcılık insanlık tarihi ile başlayan bir olgudur. Başlangıçta korunma ve beslenmeye yönelik olan avcılık zaman içinde nitelik değiştirmiştir. Türkiye’de yapılmakta olan avcılık bazı kuş türlerinin ve memeli hayvanın varlığını tehdit etmektedir. Son zamanlarda çevre bilincinin artmaya başlamasına rağmen yasaların yetersizliği ve denetimlerin azlığı tehlikenin sürmesine neden olmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Avcılık, silah, doğal hayat, av turizmi, Türkiye.

Abstract:

Hunting has begun with the history of mankind with the aim of protection and feeding. But in time it has changed its nature and become a leisure threatening the wild life. It is no different in Turkey where some birds and mammals have gradually come to the brink of extinction. Though environmental consciousness has grown significantly, the danger continues mainly because of the insufficiency of laws and the control mechanisms to protect the wild life.

Key words: Hunting, arms, wild life, hunting tourism, Turkey.